

Sygn. akt I CSK 626/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 października 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Anna Kozłowska (przewodniczący)

SSN Agnieszka Piotrowska (sprawozdawca)

SSN Hubert Wrzeszcz

w sprawie z powództwa U. M.

przeciwko G. K.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 7 października 2016 r.,

skargi kasacyjnej powódki

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 3 lutego 2015 r., sygn. akt VI ACa (...),

- 1. oddala skargę kasacyjną;**
- 2. zasądza od powódki na rzecz pozwanego koszty postępowania kasacyjnego w kwocie 1800 (jeden tysiąc osiemset) złotych;**
- 3. przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego na rzecz radcy prawnego K. N. kwotę 1800 (jeden tysiąc osiemset) złotych powiększoną o należny podatek od towarów i usług tytułem**

kosztów pomocy prawnej udzielonej powódce z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.

UZASADNIENIE

Wyrokiem zaocznym z dnia 24 sierpnia 2011 r. Sąd Okręgowy w W. zasądził na rzecz powódki U. M.: od pozwanej P. sp. z o.o. w W. kwotę 207 030 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 19 listopada 2002 r. do dnia zapłaty oraz od pozwanego G. K. kwotę 150 000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 2 grudnia 19 listopada 2002 r. do dnia zapłaty. Po rozpoznaniu sprawy w zakresie dotyczącym pozwanego G. K. skutek wniesionego przez niego sprzeciwu, Sąd Okręgowy w W., wyrokiem z dnia 20 grudnia 2013 r. uchylił wyrok zaoczny w stosunku do tego pozwanego, zasądził od G. K. na rzecz powódki kwotę 150 000 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 1 października 2010r. do dnia zapłaty, w pozostałej części powództwo oddalił i orzekł o kosztach postępowania. Sąd pierwszej instancji ustalił, że umową z dnia 19 listopada 2002 r. powódka sprzedała pozwanemu 62 500 bliżej opisanych akcji zwykłych na okaziciela Przedsiębiorstwa (...) S.A. w C. o łącznej wartości 150 000 złotych. W § 4 ust. 2 umowy strony uzgodniły, że kupujący zapłaci za akcje w ten sposób, że w terminie do dnia 1 grudnia 2002 roku dokona na rzecz powódki przelewu wierzytelności przysługującej mu wobec Z. sp. z o.o. w L. Pozwany otrzymał akcje będące przedmiotem umowy, jednakże w terminie wskazanym w umowie nie zawarł z powódką umowy przelewu opisanej wierzytelności, ponieważ została tymczasowo aresztowana w związku z toczącym się przeciwko niej postępowaniem karnym i przebywała w tym czasie w areszcie śledczym. Umową z dnia 10 marca 2003 r. pozwany nabył w drodze umowy przelewu zawartej z Przedsiębiorstwem (...) S.A. w C., wierzytelność przysługującą tej spółce wobec powódki, o wartości 150 000 złotych, wynikającą z umowy o przejęcie długu zawartej między powódką a Z. sp. z o.o. Cedent zawiadomił powódkę o tym przelewie. W dniu 12 marca 2003 roku pozwany G. K. złożył U. M. oświadczenie o potrąceniu powyższej wierzytelności z wierzytelnością przysługującą jej wobec pozwanego na mocy umowy sprzedaży akcji z dnia 19 listopada 2002 r. Pismem z dnia 10 lipca 2004 r. złożonym Przedsiębiorstwu (...) S.A. w C., pozwany odstąpił od umowy przelewu wierzytelności z dnia 10 marca

2003 roku. Wyrokiem z dnia 21 lipca 2010 roku w sprawie I C (...), Sąd Okręgowy w W. oddalił powództwo U. M. przeciwko G. K. o zapłatę kwoty 647 500 złotych tytułem ceny nabycia 62 500 akcji Przedsiębiorstwa (...) S.A. w C. wskazując, że roszczenie to nie znajduje podstaw w treści łączącej strony umowy z dnia 19 listopada 2002 r., w świetle której, uzgodnioną przez strony formą zapłaty za akcje miał być przelew wierzytelności, a nie dochodzona przez powódkę w tym postępowaniu kwota pieniężna. Pismem z dnia 14 września 2010 r. powódka wezwała pozwanego do zapłaty kwoty 150 000 zł wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 2 grudnia 2002 r. do dnia zapłaty tytułem odszkodowania za niewykonanie przez pozwanego umowy sprzedaży akcji z dnia 19 listopada 2002 roku. Uwzględniając powództwo, Sąd pierwszej instancji wskazał, że roszczenie powódki znajduje oparcie w art. 471 k.c. Pozwany nie przeniósł na rzecz powódki wierzytelności mającej stanowić formę zapłaty za nabyte akcje, czym wyrządził szkodę w majątku powódki. Nie wykazał przy tym, iż wykonanie zobowiązania uniemożliwiła powódka nie wyrażająca woli zawarcia z nim umowy przelewu wierzytelności opisanej w umowie z dnia 19 listopada 2002 roku.

Po rozpoznaniu apelacji pozwanego, Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 3 lutego 2015 r. zmienił zaskarżony wyrok częściowo w ten sposób, że oddalił powództwo co do kwoty 150 000 złotych z odsetkami ustawowymi od dnia 1 października 2010 r. do dnia zapłaty i obciążył powódkę kosztami postępowania. Uznał za zasadny zarzut naruszenia art. 471 k.c. przez zasądzenie odszkodowania za niewykonanie umowy z dnia 19 listopada 2002 roku mimo istnienia możliwości realizacji przez pozwanego ciężącego na nim zobowiązania *in natura* przez zawarcie z powódką umowy przelewu wierzytelności opisanej w umowie z dnia 19 listopada 2002 roku. Sąd drugiej instancji wskazał ponadto, że mimo pozostawania przez pozwanego w zwłoce z wykonaniem tego zobowiązania, powódka nie złożyła oświadczenia o odstąpieniu od umowy z dnia 19 listopada 2002 roku na podstawie art. 491 §1 k.c., lecz najpierw - niezgodnie z jej treścią - domagała się w sprawie I C (...) zapłaty ceny akcji w pieniądzu, a następnie odszkodowania za niewykonanie umowy. Za zasadny uznał także Sąd Apelacyjny zarzut całkowitego pominięcia przez Sąd Okręgowy okoliczności, że pozwany pismami z dnia 2 grudnia 2009 roku i z dnia 18 maja 2011 roku wezwał powódkę do zawarcia z nim umowy przelewu

wierzytelności, o której mowa w umowie sprzedaży akcji z dnia 19 listopada 2002 roku.

W skardze kasacyjnej powódka zarzucając naruszenie art. 477 § 2 k.c. i art. 471 k.c., wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i wydanie orzeczenia uwzględniającego powództwo ewentualnie przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Powódka zarzuciła w skardze naruszenie art. 477 § 2 k.c. przez jego niezastosowanie, mimo że z pisma powódki wzywającego pozwanego do zapłaty odszkodowania oraz z treści wniesionego pozwu wynika, że świadczenie pozwanego utraciło dla niej znaczenie wskutek zwłoki dłużnika. Umowa sprzedaży akcji z dnia 19 listopada 2002 roku (ściślej umowa zamiany akcji na wierzytelność) jest umową wzajemną w rozumieniu art. 487 § 1 k.c., skoro obie strony zobowiązały się w ten sposób, że świadczenie jednej z nich miało być odpowiednikiem świadczenia drugiej. Stosownie do art. 487 § 1 k.c., wykonanie i skutki niewykonania zobowiązań z umów wzajemnych podlegają przepisom działów poprzedzających niniejszego tytułu, o ile przepisy działu niniejszego nie stanowią inaczej. W związku ze szczególnym unormowaniem w art. 491 k.c. skutków zwłoki dłużnika w realizacji zobowiązania wynikającego z umowy wzajemnej, między art. 491 k.c. i art. 477 k.c. zachodzi stosunek *lex specialis* - *lex generalis*. Art. 477 k.c. nie znajduje więc zastosowania do stosunków zobowiązaniowych, których źródłem jest umowa wzajemna. Z tej przyczyny zarzut naruszenia art. 477 § 2 k.c. był bezprzedmiotowy, a powódka nie sformułowała innego zarzutu odnoszącego się do wykładni lub zastosowania właściwej w tej sytuacji (zwłoki dłużnika w wykonaniu świadczenia z umowy wzajemnej) normy prawa materialnego. Należy przy tym przypomnieć, że skarga kasacyjna jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia przysługującym od prawomocnych orzeczeń sądu drugiej instancji, silnie nacechowanym pierwiastkiem publicznoprawnym, a jej rolą nie jest korygowanie wszelkich orzeczeń sądowych zawierających ewentualne błędy lub uchybienia, ponieważ tę funkcję realizują zwyczajne środki zaskarżenia i skarga o wznowienie postępowania. Charakter tego środka prawnego przekłada się na zakres kognicji

Sądu Najwyższego, który dokonuje wyłącznie kontroli zgodności z prawem zaskarżonego orzeczenia w granicach zaskarżenia i w granicach wskazanych przez stronę podstaw (art. 398¹³ § 1 k.p.c.); nie rozpoznaje sprawy, jak czynią to sądy pierwszej i drugiej instancji, lecz skargę kasacyjną. Przewidziane w art. 398¹³ § 1 k.p.c., związanie granicami podstaw kasacyjnych oznacza powinność Sądu Najwyższego merytorycznego rozpoznania jedynie tych zarzutów materialnoprawnych i procesowych, które zostały przytoczone przez skarżącego i są dopuszczalne w świetle art. 398³ k.p.c., a także niedopuszczalność poszukiwania i uwzględnienia przez Sąd Najwyższy z urzędu innych - występujących nawet obiektywnie, lecz nie wytkniętych przez skarżącego - uchybień materialnoprawnych i procesowych, bez względu na ich ciężar i znaczenie dla wyniku rozpoznania skargi kasacyjnej.

Skarżąca zarzuciła także naruszenie art. 471 k.c. przez błędną wykładnię polegającą na wadliwym przyjęciu przez Sąd Apelacyjny, że wierzyciel może dochodzić odszkodowania dopiero wtedy, gdy nie jest możliwe spełnienie świadczenia *in natura*, pomimo, że taka przesłanka nie wynika, zdaniem skarżącej z tego przepisu. Z niekwestionowanych przez skarżącą ustaleń wynika, że powódka nie złożyła pozwanemu oświadczenia o odstąpieniu od umowy, stąd Sąd Apelacyjny przyjął, że umowa z dnia 19 listopada 2002 roku nadal łączy strony; możliwe jest - mimo pozostawania przez pozwanego w zwłoce - wykonanie przez niego ciążącego na nim świadczenia w postaci zawarcia umowy przelewu opisanej w umowie wierzytelności, do czego niezbędne jest jednak współdziałanie powódki. Sąd drugiej instancji podniósł także, że pozwany wezwał powódkę do zawarcia umowy przelewu wierzytelności znajdującymi się w aktach niniejszej sprawy pismami z dnia 2 grudnia 2009 roku i z dnia 18 maja 2011 roku, całkowicie pominiętymi przez Sąd Okręgowy w ustaleniach i rozważaniach prawnych zawartych w uzasadnieniu wyroku Sądu pierwszej instancji.

W tej sytuacji - istnienia ważnego stosunku zobowiązaniowego, możliwości spełnienia przez pozwanego przeterminowanego świadczenia, nie podjęcia przez wierzycielkę przewidzianych przepisami kodeksu cywilnego o umowach wzajemnych czynności realizujących przysługujące jej uprawnienia na wypadek zwłoki dłużnika z umowy wzajemnej, a także w sytuacji braku ewentualnego

adekwatnego do tej sytuacji zarzutu kasacyjnego - należy podzielić pogląd Sądu drugiej instancji o nie wykazaniu przez powódkę przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanego przewidzianej w art. 471 k.c. Zgodnie bowiem z podstawową zasadą prawa zobowiązań, jaką jest zasada realnego wykonania zobowiązania, dopóki strony łączy więź zobowiązaniowa, świadczenie zaś jest możliwe do spełnienia, dopóty wierzycielowi przysługuje przede wszystkim roszczenie o wykonanie zobowiązania w naturze. Dopiero jeżeli zobowiązanie nie zostanie wykonane, a nie zachodzą jednocześnie inne prawem określone przyczyny wygaśnięcia stosunku zobowiązaniowego, roszczenie wierzyciela o wykonanie przekształca się w roszczenie odszkodowawcze (art. 471 k.c.), które ma charakter zastępczy. Tego rodzaju zobowiązanie odszkodowawcze może także powstać, gdy na skutek zwłoki dłużnika świadczenie utraciło dla wierzyciela całkowicie lub w przeważającym stopniu znaczenie. W takiej sytuacji wierzyciel może również doprowadzić do przekształcenia obowiązku spełnienia świadczenia w obowiązek odszkodowawczy na podstawie art. 491 w związku z art. 494 k.c. W niniejszej sprawie nie doszło do tego rodzaju przekształcenia, stąd orzeczono jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c.).

R. G.